

NOU DIARI DE BUJA,

Ó BÉ CRÍTICA D' ES PÓBRE VÉY,

DEL DIUMÈNJA 13 JUÑ DE 1813.

ANATOMÍA DE SA QUI ES DIU AUBA.

Si sas sèt ciutáts de Grècia, unas en sas áltres se rayávan cóm â cáns y gáts, pretenint cada una ser sa pátria de Homéro; â Mallórca son de bèn pást, nigù há dit que fos séua, totas sas ciutáts y vilas la cedirán â n' es llogarèt mes desdixát: fins aquí no hán dit, que fos pajèsa; ciutedána máncu; cólcù deya si há menát es parèy, per sas parauládas que diu. Jó no més pós es titol que s' autòr há posát, sensa posár *titol* cóm es Jurispéritos. Y qui la té que la ténga. Bón profit. Pássa avánt descobrirás.

S' Auròra mallorquina es cóm s' Astrología judiciária: aquèxa es locária, axí cóm aquèlla es de fóra Mallórca, y diuan que no tóca Menórca.

¿No tóca Menórca? No surt â llóc? ¿Y perque? Perque un li diu que es *un esclípse de sa relligiò y de sa rahò*? Encára es estat més mal es provárlèy. Emperó no há duit res de nóu â n' es fabricánts d' aquèsta *reformánda reformadora*. Ells já heu sabían. El póbble es qui no heu sabía, y ára heu sáb. ; Axó si que es estat *com una pedráda â s' ós de sa cáma*! Idó qui há il-lustrát el póbble? Es qui ván cuántra es séus páres, qui no son *Sántis páres*.

¿De fóra Mallórca? y de fóra d' España. Miráu de que vá, y heu veurèu. A Mallórca no s' hi crían vivoras, qui rouègan y despedássan sas entráñas de sa máre.

¿Cóm se pót dir *locária* s' Astrología judiciária? ¿Locúra y judici? ¿no son incompatibbles? ¿Sabèu cóm? axí cóm aquèlla *forastèra* se diu, *mallorquina*. Tánt hey vá d' aquí allá, cóm d' allá aquí. Un españól qui se deya P. Fuláno, dedicá unas *glósas interlineárs* â Don Diègo de Torres, qui cada añ componía es pronóstic y d' en tánt

en tant estampáva cólca papér. Li diu el Páre, Vóssa Mercè, té un ingèni féundo, qui á més de parír d' en áñ en áñ, cóm sas soméras; sól esvortár d' en més en més cólca animál imperfét, y mórt abáns de néxer. Li diu també que s' *Astrología judiciária* s' enomèna axí per mál nóm, y se deu dir *Astralogía locária*, perque se repùta per tots ets hómós d' entenimént cóm una *vána ocupaciò* de desenfeynáts, *vána ocupaciò* segons la Iglèsia, Sántes páres, Concílis y Universidáts, Autòrs clássics y sas nacions més cultas: *vána ocupaciò* per la cuál es cóm aquésta *Auba*, qui se diferéncia de s' *Astrología*, perque es *vána y pervèrsa ocupaciò* juntamént. Enèm á s' áltre.

Jó no sé perque xèrran tant cónta un' Auròra qui no pòt dexár de ser bona per tots los qui ván de nits, ò de ninas.

¿Nits ò ninas? que vól dir s' autòr? ¡Oh quina reprehensió tán fórt y tán dissimuláda! Lo evangèli diu que *sas óbras descubrexan es fálssos profétas, ò es llops vestíts en sa pell d' ourvèya: que p' es fruits venim en conexemént d' ets ábres*, y que *no tots es qui diuan Señor, Señor, son bons sirvénts*. Reflexionèm si es qui diuan *Constituciò y més Constituciò*, la honran de boca no més; quant nóltros en sas óbras la observám, la respectám y la venerám. Se há de protegír sa Relligió, artícle 12 ¿y élls son obediénts? S' hán de observár sas lleis de sa justícia, art. 254 ¿y élls heu hán fét axí? Se há de observár tot de dált á bax, axó es *tots ets artícles*, y ¿qui té més punts escapáts, élls, ò nóltros? Aquí preguntám y no afirmám. Que vejen qui es més desinteressát, qui há pres máncó, qui há dát més á sa nació en sas presénts necessidáts: que repáren lo que destápa el *diábble* qui no s' es condemnát per *mentidér*: que reflexionen sas *respóstas* ò ningunas ò fóra del cas á n' es cárrecs que los hán fét publicamént, y se veurá que sémpre *un bon católic será bon españól, y máy será bon españól, qui no sia bon católic*. Impugnár sas séuas paráulas es própi de hómós gráns. No tothóm los entén. Veurer sas óbras qui están á la vista es un argumént es més fórt y perceptible. A n' aquést argumént se remèt s' autòr, qui riént riént los diu allò qui los hauria de fér plorar y mudár de vida.

PÈSTES QUE HEY HÁ HAGÚT Á MALLORCA.

Lo añ 1230, es primér añ de conquistáda la isla. Romangué tán fáta de gént, que el Réy Don Jáume enviá galêras á Cataluña, fént venir pobbladdrs.

A n.º es principi de l.º añ 1348. Mos vengué de Sicilia, y féu tál estrágo, que en máncó d.º un més, cási no quedá gént. Moríren més de quinze mil persónas. De cáda cént hem pérdíam vuytánta, cóm se nóta á algúns arxíus.

L.º añ 1375. Es Pabórdo Terrása cita á Matéu Salcét Notári, y diu que aquésta vegáda hey dexáren sa péll trenta y sinc mil persónas.

L.º añ 1384. Se féren processòns y rogatívas en Santa Margalída, Santa Creu, Sant Francèsc y Santa María de la Çeu. Hómos y dónas enávan vestíts en trájos de moltíssima penitència. Dia 5 fabrér d.º aquéll añ se féu pregò, publicánt que quálsevóls forastérs qui vendrían á pobblár dins 2 años y sas séuas famílias, serían fráncs de totá táya. Tánta mortandát hey havía hagút.

L.º añ 1475. Se instituíren es *Morbérs* qui cuydássen de la sanidát. No diguèrn que *després d.º haverse xapat es cap, se posáren cerbellera*. Algúns años ántes, já se féyan *quorentenas*. Però si Déu no guárda, debádas vel-lan y guárdan ets hómos. Aquéll añ patí la isla y aquéll añ posá millòrs médis per alliberársè de tánta desdítixa. Déu diu *ajudèr y tè ajudaré*.

L.º añ 1493. Se diu sa pèsta d.º en Bóga. Aquést hómo venía de llóc apéstát, saltá en tèrra per amagar dins una cóva un taléc de dinérs, torná á sa quorentèna, y havéntla acabáda, ená, obrí es taléc, y cóm no s.º éra oratját, d.º aqui vengué es contátja qui arribá á casi tofas sas vilas. En Bóga vá ser es primér qui morí de aquélla epidèmiá. ¿Qué n.º hem de fér que s.º aváro heu pagás, si ets esquíts arribáren á tothòm?

L.º añ 1521 fins á 1523. El molt il-lustre Señór Manuel Suriavisqui Ardiáca de la ciutat de Ródas, dugué á la Çeu de Palma un brás de S. Sebastia dia 3 setém-bre 1523. Fugí de Ródas, perquè Solimán príncep d.º es Turcs s.º hen éra apoderát. Sas vilas de sa nóstra isla al punt estiguéren bónas de aquéll mal. Duránt sa vida de dit

Ardiaca, li donáren en agraphimént cént ducáts de rénda cada añ.

L' añ 1652. Comensá á 22 janér. Matéu Rotgér la entrá p' es pórt de Sòller. Veu es mal que havia fét, ená á ciutat, y as cáp de dos méso desaparegué y no sabéren per hon. Sa desditxa s' escampá per Inca, Seuva, Campanèt, Sinéu, Pétra, Llummajòr, Ciutat, Valldemòssa y Buñóla. Fá plorar es veurer sa indignació de Déu, per bé que sa fés penitència, oració, y devótas funcions per aplacár sa séua ira. Aquést añ moríren vint mil, quátrecentas y sis persónas. No contám es qui allargáren sa péll dins sas cóvas y áltres llócs ignoráts. Durá aquésta plága fins l' añ 1654 davés els 24 máig. ¿Y no teníam *es brás de Sant Sebastián?* Es Sántos áman al próxim; però més á Déu. Si nóltros volèm enár cuántra Déu, élls no serán de sa nóstra párt. Si mos arrepentím, si.

LLISTA D' ES QUI MORIREN.

A Ciutat.	15426.	A Santa María.	18.
A Llummajòr.	65.	A Alaró.	210.
A Algáya.	49.	A Sòller.	387.
A Cámpos.	2.	A Valldemòssa.	77.
A Pétra.	207.	A Buñóla.	70.
A Sinéu.	172.	A Espòrlas.	45.
A Artá.	10.	A Andrátx.	22.
A Santa Margalida.	4.	A Felanítx.	2.
A Muro.	35.	A Porréras no cáp.	0.
A Campanèt y buja.	180.	Se creu piadosamént que	
A Seuva y Biniamár.	190.	li valgué sa intercessió de	
A Inca.	2725.	Sánt Róc.	
Es mértas foren es primérs.			
A Binissalèm.	10.	<i>Alemán historia de Mallorca.</i>	

Son estil es molést; y s' assunto més. ¡MALLORQUÍNS! sa pèsta de sa impiedát es pitjòr que totas aquéstras. Vál més sa medicina *qui guarda, que sa qui cura.* Já tením *Aurora*, já tením *Antòrxa*, já tením *hátxa de quátre blens.* ¡Mayám si mos arribarán á trèurer sa *Uentèrna de Judas* y tot!

EN LA IMPRÉNTA DE SEBASTIÁ GARCÍA.